

بررسی کتاب‌های فارسی عمومی از مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی «پارسا» براساس نقش‌های هفت‌گانه هیلیدی*

حامد طهماسبی^۱

استاد همکار مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران

علی عطاریان^۲

استاد مدعو مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران

چکیده

توانایی برقراری ارتباط با دیگران یکی از اهداف اصلی آموزش زبان به شیوه ارتباطی است. همواره ارتباط کلامی در نقش‌های مختلف زبانی شکل می‌گیرد. این پژوهش به روش توصیفی به بررسی نقش‌های زبانی و به کارگیری آنها بنابر نقش‌های هفت‌گانه هیلیدی در کتاب‌های فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳ از مجموعه کتاب‌های پارسا می‌پردازد. در حال حاضر مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی پارسا در بیشتر مراکز آموزش زبان فارسی در داخل و خارج از کشور استفاده می‌شود و به شیوه ارتباطی تکلیف‌محور تدوین شده است. کتاب‌های فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳ به دلیل محور بودن در کتاب‌های پارسا و آموزش هر چهار مهارت زبانی در آنها انتخاب شدند تا نقش‌های هفت‌گانه هیلیدی در آنها بررسی شود. کتاب‌های فارسی عمومی توجّه قابل ملاحظه‌ای به نقش‌های اجتماعی زبان داشته است. در مجموع، تعداد ۴۶۳۵ مورد نقش اجتماعی در کتاب‌های سه‌گانه فارسی عمومی مشاهده شد که در این میان تعداد ۱۵۹۵ مورد به نقش‌های تعاملی، ۱۰۴۳ مورد نقش‌های اکشافی، ۷۸۷ مورد نقش‌های اطلاع‌رسانی، ۵۴۸ مورد نقش‌های شخصی، ۳۶۰ مورد نقش‌های ابزاری، ۲۳۴ مورد نقش‌های نظارتی و ۶۸ مورد به نقش‌های تخیلی اختصاص یافته است. بیشترین تعداد به نقش‌های تعاملی اختصاص دارد که گویای نگاه ویژه کتاب به آموزش مسائل ارتباطی است و در آن به نقش‌های تخیلی کمترین توجّه شده است. همه نقش‌های هفت‌گانه در کتاب فارسی عمومی ۳ دارای رشد صعودی قابل توجهی است که متناسب با افزایش سطح زبانی می‌باشد. هرچه سطح زبان آموزان بالا رود در یک گفتگو می‌توان به تعداد نقش‌های بیشتری اشاره کرد. تعداد نقش‌های تعاملی و اطلاع‌رسانی در کتاب دوم نسبت به کتاب اول اندکی کمتر شده است. با توجّه به اطلاعات به‌دست آمده کتاب‌های فارسی عمومی می‌تواند پاسخگوی نیازهای ارتباطی زبان‌آموزان باشد.

واژه‌های کلیدی: آموزش زبان فارسی، رویکرد ارتباطی، زبان‌شناسی نقش‌گرا، نقش‌های هفت‌گانه زبان، مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی پارسا، مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی جامعه المصطفی.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۹ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۳

¹ Email: ht4065@chmail.ir

² Email: aliatarian69@gmail.com

Persian language international teaching studies
Year 8, Number 14, Autumn and Winter 2023-2024; pp (273-303)

مطالعات آموزش بین‌المللی زبان فارسی
سال ۸، شماره ۱۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۲؛ صفحات (۲۷۳-۳۰۳)
نشریه علمی / مقاله پژوهشی

Review of general Persian books from the collection of Persian language teaching books "Parsa" based on the seven roles of Halidi *

Hamed Tahmasebi ¹

Associate Professor, Center for Language and Islamic Studies, Al-Mustafa Al-Alamiyah University, Qom, Iran.

Ali Atarian²

Visiting Professor, Center for Language and Islamic Studies, Al-Mustafa Al-Alamiyah University, Qom, Iran.

Abstract

The ability to communicate with others is one of the primary goals of language education through a communicative approach. Verbal communication always takes shape in various linguistic roles. This research employs a descriptive method to examine linguistic roles and their application according to Halliday's seven roles in the General Persian textbooks 1, 2, and 3 from the Parsa series. The Parsa series of Persian language teaching books is widely used in many Persian language education centers both domestically and abroad, and it has been developed in a task-based communicative manner. The General Persian textbooks 1, 2, and 3 were selected due to their centrality in the Parsa series and their instruction of all four language skills, allowing for an analysis of Halliday's seven roles within them. The General Persian textbooks pay considerable attention to the social roles of language. In total, 4,635 social roles were observed across the three General Persian textbooks, among which 1,595 were interactive roles, 1,043 were exploratory roles, 787 were informative roles, 548 were personal roles, 360 were instrumental roles, 234 were regulatory roles, and 68 were imaginative roles. The highest number of roles is attributed to interactive roles, indicating the book's special focus on teaching communication issues, while the least attention is given to imaginative roles. All seven roles in General Persian Book 3 show a significant upward growth, corresponding to the increase in language proficiency. As learners' language levels rise, more roles can be referenced in a conversation. The number of interactive and informative roles in Book 2 has slightly decreased compared to Book 1. Based on the information obtained, the General Persian textbooks can meet the communicative needs of language learners.

Keywords: Farsi language teaching, communicative approach, functional linguistics, seven roles of language, Parsa Persian language teaching book collection, Al-Mustafa Community Language and Islamic Education Center.

* Received: 09/11/2024 | Accepted: 01/02/2025.

¹ Email: ht4065@chmail.ir

² Email: aliatarian69@gmail.com

۱. مقدمه

بررسی علمی و ارزیابی کتاب‌های آموزش زبان فارسی از جنبه‌های مختلف در رشد و گسترش زبان فارسی تأثیر فراوانی دارد. مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی پارسا منبع آموزشی مراکز جامعه‌المصطفی در سرتاسر جهان است. جامعه‌المصطفی مرکزی است که بیش از ۴۰ سال در آموزش زبان فارسی قدمت دارد و زبان‌آموزان زیادی از بیش از نود کشور جهان در آن به یادگیری زبان فارسی می‌پردازند. زبان فارسی در جامعه‌المصطفی گستره وسیعی دارد و این مرکز در بین سایر مراکز دارای بیشترین زبان‌آموز و فارغ‌التحصیل زبان فارسی است. کتاب‌های پارسا صرفاً در جامعه‌المصطفی استفاده نمی‌شود، بلکه با توجه به رویکرد ارتباطی و تکلیف‌محوری آن در سراسر جهان از سوی اساتید و مراکز مختلف آموزش زبان فارسی به عنوان محتوای آموزشی انتخاب شده است.

امروزه در بسیاری از مراکز آموزش زبان در دنیا از رویکرد ارتباطی استفاده می‌شود. هایمز و نقش‌گرایانی مانند هلیدی مهم‌ترین و اصلی‌ترین نقش زبان را وسیله‌ای برای برقراری ارتباط می‌دانند و توانایی برقراری ارتباط مهارتی بیش از دانش ساختاری زبان است. لزوماً کسانی که به ساختارهای زبانی مسلط هستند توانایی برقراری ارتباط را ندارند. برقراری ارتباط مستلزم آشنایی زبان‌آموزان با نقش‌های ارتباطی زبان است. آنها باید با کارکردهای معینی مانند قول دادن، عذرخواهی کردن، دعوت کردن، هشدار دادن و مانند آن در موقعیت‌های مختلف اجتماعی آشنا شوند (فریمن، ۱۳۸۴: ۱۵۱). در آموزش زبان با رویکرد ارتباطی به نظریه نقش‌گرایی هلیدی توجه فراوانی شده است. وی به معرفی هفت نقش اصلی زبان می‌پردازد که کودکان در هنگام فراگیری زبان اول به آنها توجه دارند و با توسعه آنها به افراد بزرگسال و مطالعه بر روی آنان به این نتیجه می‌رسد که نقش‌های اجتماعی بزرگسالان بسیار متنوع‌تر از نقش‌هایی است که کودکان در روابط اجتماعی به کار می‌برند (ژرمن، ۱۹۹۱: ۳۱-۲۸).

این پژوهش به بررسی و تطبیق نقش‌های هفت‌گانه زبانی هلیدی در کتاب‌های فارسی عمومی از مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی پارسا می‌پردازد. مجموعه کتاب‌های

آموزش زبان فارسی پارسا در سیزده کتاب آموزشی در سه سطح زبانی تدوین شده است. کتاب‌های پارسا دارای سه کتاب فارسی عمومی در سه سطح زبانی است که در آن چهار مهارت زبانی آموزش داده می‌شود و اصلی‌ترین و محوری‌ترین کتاب در مجموعه کتاب‌های پارسا است. این پژوهش می‌کوشد که با بررسی سه کتاب فارسی عمومی پارسا به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. آیا در مجموعه آموزشی «فارسی عمومی» به نقش‌ها و کارکردهای زبان توجه شده است؟
۲. در صورت به کارگیری نقش‌های زبانی، آیا این نقش‌ها با نقش‌های هفت‌گانه هلیدی تطابق دارند؟
۳. از میان نقش‌های هفت‌گانه به کدام نقش بیشتر و به کدام نقش کمتر توجه شده است؟
۴. روند به کارگیری این نقش‌ها در هر جلد به چه صورت می‌باشد؟

۲. پیشینه پژوهش

تاکنون هیچ‌یک از مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی «پارسا» بنابر نقش‌های هفت‌گانه هلیدی بررسی نشده و به طور کلی آن تحقیقاتی که به بررسی محتوای آموزش زبان فارسی براساس این نظریه پرداخته‌اند بسیار محدود است؛ در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود: غفاری‌مهر (۱۳۸۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی دو مجموعه آموزشی آرفا و فارسی بیاموزیم از دیدگاه نقش‌گرایی» با بررسی ساختار مبتدای خبری در دو مجموعه یادشده، به این نتیجه می‌رسد که در مجموعه «فارسی بیاموزیم» از مبتداهای مرکب بیشتری استفاده شده است که این امر نشان‌دهنده انطباق بیشتر این مجموعه با گونه گفتاری زبان فارسی می‌باشد.

رضاخانی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم (آموزش زبان فارسی) از منظر فرانش بینافردی براساس چارچوب نظری دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هلیدی» به بررسی کتاب فارسی بیاموزیم می‌پردازد. بررسی اطلاعات نشان داده است که کتاب

یادشده در استفاده از روش آموزش ارتباطی و آموزش گونه گفتاری در برابر گونه نوشتاری موفق نیست؛ افزون بر آن، فرضیه غالب بودن ساخت پرسش و پاسخ و امر را در مجموعه فارسی بیاموزیم به چالش کشانده است.

تبریز منش (۱۳۸۷) در مقاله «بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم (آموزش زبان فارسی) از منظر فرانقش تجربی براساس چارچوب نظری دستور نقش گرای نظام‌مند هلیدی» درس‌های این کتاب را بررسی کرده است. از میان چهار فرانقش تجربی، بینافردی، متنی و منطقی، فرانقش تجربی به عنوان مبنای تحلیل داده انتخاب شده است که دارای سه فرایند اصلی مادی، ذهنی و رابطه‌ای می‌باشد. نتایج به‌دست‌آمده گویای کاربرد انواع فرایندها و نقش‌های گوناگون شرکت‌کنندگان در کتاب فارسی بیاموزیم می‌باشد و این امر نشان می‌دهد که تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای در زمینه بسامد رخداد فرایندهای ذهنی، بیانی، وجودی و رفتاری با فرایندهای رابطه‌ای و مادی وجود دارند. درنهایت نیز به ارائه پیشنهادهایی برای تألیف و تدوین کتاب‌های آموزشی پرداخته می‌شود.

قاضی‌زاده و قسولوی (۱۳۸۹) در مقاله «بررسی گونه کاربردی زبان نوشتاری در وسایل نقلیه برون‌شهری براساس نظریه نقش‌های هفت‌گانه زبان از دیدگاه هلیدی» به این نتیجه رسیدند که گونه کاربردی مورد استفاده در وسایل نقلیه برون‌شهری به عنوان یکی از تنوعات زبان فارسی از نظر نقشی، قابل انطباق با نقش‌های هفت‌گانه است.

رضایی و علی‌پور (۱۳۹۱) در مقاله خود با عنوان «بررسی متون خولنداری مجموعه فارسی بیاموزیم براساس نقش‌های هفت‌گانه زبان از دیدگاه هلیدی» به بررسی سه جلد ابتدائی از مجموعه «فارسی بیاموزیم» پرداخته است که نتایج آن نشان می‌دهد توجه کتاب به شش نقش از نقش‌های هفت‌گانه هلیدی و سیر صعودی تعداد نقش‌ها در هر جلد است. در آن به نقش تعاملی بیشترین توجه شده است که نشان از پاسخگویی کتاب به نیازهای ارتباطی زبان‌آموزان می‌باشد و به نقش تخیلی نیز توجهی نشده است.

۳. چارچوب‌های نظری

زبان‌شناسی نقش‌گرا پس از زبان‌شناسی ساخت‌گرا مطرح شد. برداشت نقش‌گرایان از زبان

به عنوان یک نهاد بشری می‌باشد که اصلی‌ترین کارکرد آن برقراری ارتباط به منظور انتقال اطلاعات و مفاهیم ذهنی است. آندره مارتینه فرث و هلیدی از پیشگامان زبان‌شناسی نقش‌گرا هستند (ژرمن، ۱۹۹۱: ۲۸). نظریه زبان‌شناختی هلیدی مبتنی بر نقش‌های مختلفی می‌باشد که آن نقش‌ها دربردارنده هر گونه کاربرد زبان است. هلیدی در سال ۱۹۷۳ در مقاله خود با عنوان «پایه نقش‌گرایی زبان» به بررسی مسئله رابطه بین ساختار یک زبان و نوع استفاده از آن زبان می‌پردازد و با استفاده از ایده‌های یک مردم‌شناس به نام مالینوفسکی به این فرضیه می‌رسد که «نقش‌های اجتماعی» مختلف زبان تعیین‌کننده ساختارهای زبانی هستند. وی نقش‌های اجتماعی نظام زبانی بزرگسالان را بسیار متنوع‌تر از نقش‌های نظام زبانی کودکان می‌داند و بیان می‌کند که دستور زبان ابزاری برای نظم و ترتیب نقش‌های گوناگون زبان است و یک گفته می‌تواند حاوی چندین نقش اجتماعی باشد.

۱-۳. نقش‌های هفت‌گانه هلیدی

هلیدی (۱۹۷۳) هفت نقش را برای زبان برشمرده است که عبارتند از:

۱-۱-۳. نقش ابزاری^۱

از این نقش برای بیان نیاز، درخواست مؤدبانه، به دست آوردن چیزی یا بهره‌مند شدن از خدماتی و به طور کلی برای ترغیب مخاطب به برآورده ساختن نیازهای مادی استفاده می‌شود.

۲-۱-۳. نقش نظارتی یا تنظیم‌کننده^۲

این نقش با دستور دادن و مانند آن، رفتار مخاطب را کنترل می‌کند و به آن نظم می‌دهد. از نظر هلیدی این نقش معمولاً در بافت‌هایی با قوانین مشخص رایج‌تر است (یاکوبسن و همکاران، ۲۰۰۳: ۷). این نقش با نقش ابزاری همپوشی فراوان دارد، اما تفاوتی در اینجا وجود دارد و آن اینکه در نقش ابزاری تمرکز بر روی برآورده ساختن نیازها و خواسته‌هاست و به مشخص بودن مخاطب برای فرستنده پیام نیازی نیست، ولی در نقش نظارتی تمرکز و هدف روی مخاطب خاص است که رفتار وی کنترل می‌شود؛ بنابراین مشخص بودن مخاطب برای

1. Instrumental
2. Regulatory

فرستنده پیام الزامی است. البته به گفته یاکوبسن و همکاران (۲۰۰۳) علائم موجود در پارک‌ها و مکان‌های عمومی نماینگر نقش‌های نظارتی زبان هستند.

۳-۱-۳. نقش تعاملی^۱

در این نقش از زبان برای سپری اوقات فراغت با افراد جامعه، ایجاد ارتباط اجتماعی و به طور کلی برای ایجاد تعامل و ارتباط استفاده می‌شود. این نقش می‌تواند شامل بحث‌ها، مکالمه‌های دوستانه، عبارات تشویق‌کننده نامه‌های مکتوب و مانند اینها باشد (هلیدی، ۱۹۷۸).

۳-۱-۴. نقش شخصی^۲

این نقش چنین امکانی را به افراد می‌دهد که احساسات و عواطف شخصی، حالات روحی و عقاید شخصی خود را بیان کنند. احساسات قوی و عقاید محکم فردی از طریق این نقش زبانی متبلور می‌شود.

۳-۱-۵. نقش تخیلی^۳

در این نقش فرد با استفاده از صحنه‌سازی‌های تخیلی و از راه سرودن شعر، لطیفه گفتن، قصه‌پردازی و مانند اینها مقصود خود را انتقال می‌دهد. در این نقش می‌توان با استفاده از زبان، یک دنیای خیالی را خلق کرد.

۳-۱-۶. نقش اکتشافی^۴

در این نقش فرد می‌تواند با استفاده از زبان به کسب اطلاعات و دانش در محیط پیرامون خود بپردازد. هر گونه پرسشی می‌تواند نقش اکتشافی زبان را نشان دهد.

۳-۱-۷. نقش اطلاع‌رسانی^۵

این نقش از زبان به منظور رساندن پیام به کار می‌رود؛ همچنین از این نقش زبانی برای بیان واقعیت‌ها، اطلاعات، رویدادها، حوادث و مانند اینها استفاده می‌شود.

1. Interactional
2. Personal
3. Imaginative
4. Heuristic
5. informative

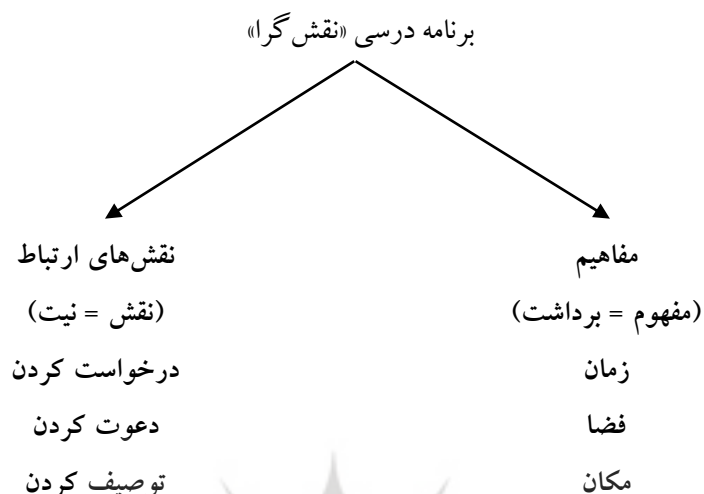
نکته مهم در این نقش آن است که هر یک از جمله‌های زبان ممکن است از لحاظ نقشی به طور همزمان دارای یک یا بیش از یک نقش داشته باشند (هلیدی، ۱۹۷۳: ۷۸)؛ برای نمونه جمله «پدر: از اینجا به بعد رو با موتور بری بهتره تا توی ترافیک گیر نکنی و به موقع برسی» به طور همزمان می‌تواند دارای سه نقش زبانی اطلاع‌رسانی، نظارتی و تعاملی باشد: الف) نقش اطلاع‌رسانی: در جمله یادشده، فرستنده پیام به نوعی می‌خواهد دوری مسافت و نیز وجود موتور و ترافیک در آن حوالی را به مخاطب گوشزد کند تا وی به موقع به مقصد برسد؛ ب) نقش نظارتی: در جمله یادشده، فرستنده پیام پدری است که این جمله را خطاب به فرزندش می‌گوید. همین مسئله موجب می‌شود که بتوان این جمله را به نوعی، دستور و امر نیز قلمداد کرد؛ همچنین می‌توان این جمله را نوعی هشدار دانست (اگرچه با موتور نری به موقع نمیرسی!) و ج) نقش تعاملی: در این جمله، فرستنده پیام و مخاطب باهم تعامل دارند و پدر به فرزندش پیشنهاد می‌کند که با موتور برود (پیشنهاد می‌کنم با موتور بری تا به موقع برسی).

۲-۳. مفاهیم و نقش‌ها

بین «مفاهیم»^۱ و «نقش‌ها» تمایز وجود دارد: مفهوم شامل مقولاتی مانند بسامد، زمان، توالی کمیت، مکان، فراوانی و... می‌شود که ویلکینز به آنها مقوله‌های دستوری—معنایی می‌گوید. وی «کاربردهای» زبان، یعنی «نقش‌های ارتباطی» را نیز بیان می‌کند، مانند: درخواست کردن، انکار کردن، پیشنهاد کردن، گله کردن، دعوت کردن، اطلاعات خواستن و... گفتنی است در چنین حالتی نقش‌ها ارتباط مستقیمی با مقوله‌های دستوری یک زبان ندارند، مثلاً گفته‌های متمایزی مانند «دوست دارید + فلان‌جا برویم»، «چرا + فلان‌جا نرویم» و «وجه امری» همگی می‌توانند نقش «دعوت» را داشته باشند (ژرمن، ۱۹۹۱: ۴۵).

به همین جهت ویلکینز برنامه درسی «مفهومی» را معرفی می‌کند و معتقد است که یک برنامه درسی باید با توجه به مقوله‌های دستوری—معنایی و مقوله نقش‌های ارتباطی تهیه شود. جانسون (۱۹۸۱) با اصلاح برنامه درسی مفهومی ویلکینز، یک برنامه درسی نقش‌گرا را معرفی می‌کند که همزمان دربرگیرنده نقش‌های ارتباطی و مفاهیم است (شکل ۱).

1. notions

شکل ۱. برنامه درسی نقش گرا (برگرفته از جانسون، ۱۹۸۱: ۴)

البته برای شناختن نقش‌ها و تمایز آن با مفاهیم باید به نیت متکلم نیز توجه کرد. باید دید اهداف وی از آوردن صورت‌های زبانی چیست؟ گویش‌ور می‌تواند با هدف دعوت یا تشکر کردن یا عذرخواهی یا اظهار علاقه یا همدردی و... از صورت‌های زبانی استفاده کند؛ بنابراین یک گفته واحد می‌تواند نقش‌های متفاوتی داشته باشد؛ برای مثال جمله «مطمئن شو که فردا می‌آیی» می‌تواند بیانگر نقش قول گرفتن، دستور دادن باشد و می‌توان گفت که هر گفته‌ای با توجه به دیدگاه‌های متمایز هم دربرگیرنده مفاهیم و هم دربرگیرنده نقش‌ها می‌باشد (ژرمن، ۱۹۹۱: ۴۶-۴۷).

۴. تجزیه و تحلیل اطلاعات

کتاب‌های آموزشی پارسا شامل یک کتاب برای آموزش الفبا، سه کتاب به نام‌های فارسی عمومی (چهار مهارتی با تأکید بر مهارت گفتن)، سه کتاب به نام‌های شنیدن، سه کتاب به نام خواندن و سه کتاب به نام نوشتن است. کتاب‌های پارسا بنابر اذعان مؤلفان با رویکرد ارتباطی تکلیف‌محور تدوین شده است. به دلیل محوری بودن کتاب‌های فارسی عمومی در مجموعه پارسا این تحقیق به بررسی سه کتاب فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳ می‌پردازد. در ادامه به بررسی

نقش‌های اجتماعی بیان‌شده در کتاب‌های فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳ به صورت جداگانه می‌پردازیم و در پایان جدول‌های مربوطه را می‌آوریم. البته در بررسی فارسی عمومی ۱ به جهت تبیین بهتر برای هر نقش یک مثال از کتاب آورده می‌شود، ولی به جهت تشابه و رعایت اختصار از آوردن مثال‌ها از کتاب فارسی عمومی ۲ و ۳ صرف‌نظر خواهد شد.

۴-۱. بررسی کتاب «فارسی عمومی ۱»

کتاب فارسی عمومی در قالب بیست درس در سطح مقدماتی تدوین شده است. در آغاز هر درس معمولاً مهارت شنیدن پس از پیش‌تکلیف در قالب چهار صوت آموزش داده می‌شود که تمامی صوت‌ها از گفتگوهای ارتباطی و واقعی است و نقش‌های زبانی فراوانی دارد. مهارت گفتگو در قالب دو گفتگو، پس از دو پیش‌تکلیف آموزش داده می‌شود. گفتگوها نیز متناسب با موضوعات درس‌هاست و نیازهای ارتباطی زبان‌آموزان را برطرف می‌کند. مهارت سوم خواندن می‌باشد که هر درس معمولاً دو درس خواندن دارد، در انتها نیز آموزش دستور است و سپس تمرین‌های نوشتاری آورده می‌شود.

در کتاب فارسی عمومی ۱ نقش تعاملی با تعداد ۴۷۷ مورد، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است که نشان‌دهنده تأکید بالای این درس بر جنبه‌های مشارکتی و ارتباطی است. پس از آن، دسته‌های اطلاع‌رسانی با ۲۱۷ مورد و اکتشافی با ۲۱۵ مورد در جایگاه‌های دوم و سوم قرار دارند که نشان از اهمیت ارائه اطلاعات و یادگیری در این کتاب است؛ در مقابل دسته‌های نظارتی با ۵۹ مورد، ابزاری با ۳۷ مورد و شخصی با ۳۶ مورد، فراوانی کمتری دارند. در نهایت محتوای تخیلی با تنها ۱ مورد در کمترین حد ممکن است که نشان‌دهنده توجه بسیار محدود به نقش‌های تخیلی در این کتاب می‌باشد. البته این امر طبیعی است، زیرا این کتاب برای سطح مقدماتی تدوین شده است، اما می‌توان در پایان کتاب که زبان‌آموز در سطح بالاتری قرار می‌گیرد از نقش‌های تخیلی بیشتری استفاده کرد.

در ادامه آمار یادشده به صورت مجزا در هر نقش و با رسم نمودار ارائه می‌شود.

۴-۱-۱. نقش ابزاری

چنان که پیش تر اشاره شد، این نقش برای ترغیب مخاطب به برآورده ساختن نیازهای مادی استفاده می شود. در کتاب «فارسی عمومی ۱» عبارات و جملاتی وجود دارد که نشان دهنده بیان نیاز، درخواست مؤدبانه و به دست آوردن چیزی و... باشد؛ در اینجا به چند نمونه اشاره می شود:

درخواست کردن: آقا محمد، می شود لطفاً پنجره را باز کنی؟
پذیرفتن درخواست: بله، چشم.

جدول ۱: فراوانی نقش های ابزاری

تعداد	کارکرد های نقش ابزاری
۱۸	درخواست کردن
۱۰	پذیرفتن درخواست
۸	رد درخواست
۰	اجازه گرفتن
۱	قرض گرفتن
۳۷	مجموع

۴-۱-۲. نقش نظارتی

این نقش از راه دستور دادن و مانند آن، رفتار مخاطب را کنترل می کند و به آن نظم می دهد، مانند:

مادر: سارا جان چادر منو بده می خوام برم بیمارستان.
دختر: چشم مامان.

جدول ۲: فراوانی نقش های نظارتی

تعداد	کارکرد نقش های نظارتی
۴۲	دستور دادن
۱۷	تذکر و هشدار دادن
۵۹	مجموع

۴-۱-۳. نقش تعاملی

از این نقش برای ایجاد تعامل و ارتباط استفاده می‌شود. این نقش می‌تواند شامل بحث‌ها، مکالمه‌های دوستانه، عبارات تشویق‌کننده، نامه‌های مکتوب و مانند آنها باشد، مانند:

میای بریم سینما؟

ساعت چند؟

ساعت ۵

باشه خوبه ساعت ۵ می‌بینمت.

جدول ۳: فراوانی نقش‌های تعاملی

تعداد	کارکرد نقش‌های تعاملی
۸۸	سلام و احوال‌پرسی کردن
۱۳	خدا حافظی کردن
۲۳	تشکر و قدردانی کردن
۹	دعوت کردن
۶	پذیرفتن دعوت
۳	نپذیرفتن دعوت
۹	بیان آرزو
۶	دل‌داری دادن
۱	گله و شکایت کردن
۰	سلام کسی را رساندن
۱۴۵	معرفی کردن اشخاص
۱۱	عذرخواهی کردن
۰	اجازه گرفتن
۸	پیشنهاد کردن
۶	پذیرفتن پیشنهاد
۲	نپذیرفتن پیشنهاد
۱۴	تشویق کردن
۱۲۷	جواب مؤدبانه دادن

تعداد	کارکرد نقش‌های تعاملی
۰	قول دادن و قول گرفتن
۰	سرزنش کردن
۳	تعارف کردن
۳	تبریک گفتن
۴۷۷	مجموع

۴-۱-۴. نقش شخصی

نقش شخصی این امکان را به افراد می‌دهد تا احساسات و عواطف شخصی، حالات روحی و عقاید شخصی خود را بیان کنند؛ حالاتی مانند اظهار خوشحالی، اظهار نگرانی و اظهار تأسف کردن و

دوست: تو دوست داری چکاره بشی؟

من دوست دارم به مریض‌ها کمک کنم و آنها را درمان کنم.

جدول ۴: فراوانی نقش‌های شخصی

تعداد	کارکرد نقش‌های شخصی
۶	تعجب کردن
۲	اظهار تأسف کردن
۷	اظهار رضایت و خوشحالی کردن
۲	اظهار نارضایتی
۱۸	بیان علایق
۰	اظهار نگرانی کردن
۱	همدردی کردن
۳۶	مجموع

۴-۱-۵. نقش تخیلی

در این نقش فرد از راه سرودن شعر، لطیفه گفتن، قصه‌پردازی و مانند اینها مقصود خود را انتقال می‌دهد، مانند:

بنی‌آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش ز یک گوهرند / چو عضوی به درد آورد
روزگار دگر عضوها را نماند قرار

جدول ۵: فراوانی نقش‌های تخیلی

تعداد	کارکرد نقش‌های تخیلی
۱	شعر
۰	قصه‌پردازی
۰	تعابیر طنزی و لطیفه
۰	تعابیر عاشقانه
۱	مجموع

۶-۱-۴. نقش اکتشافی

فرد در این نقش با استفاده از زبان به کسب اطلاعات و دانش در محیط پیرامون خود می‌پردازد، مانند:
مریض: آقای دکتر چی شده؟
دکتر: چیز مهمی نیست، سرما خوردید و باید آمپول بزنید.

جدول ۶: فراوانی نقش‌های اکتشافی

تعداد	کارکرد نقش‌های اکتشافی
۱۴۲	سؤال پرسیدن، اطلاعات خواستن
۴۳	ساعت و تاریخ رویدادی را پرسیدن
۰	سراغ کسی را گرفتن
۰	پرسش درمورد خصوصیات اخلاقی افراد
۸	نظر کسی را پرسیدن
۳	قیمت چیزی را پرسیدن
۱۱	پرسش در مورد مکان
۴	پرسیدن آب و هوا
۰	دلیل ناراحتی کسی را پرسیدن
۴	پرسشی در مورد تصمیمات
۰	متوجه نشدن مطلبی و پرسش در مورد آن

تعداد	کارکرد نقش‌های اکتشافی
۰	پرسش در مورد علایق
۲۱۵	مجموع

۷-۱-۴. نقش اطلاع‌رسانی

از این نقش زیبایی برای بیان واقعیت‌ها، اطلاعات، رویدادها، حوادث و مانند اینها استفاده می‌شود، مانند:

در شهر شیراز مکان‌های تاریخی و دیدنی از جمله شاه‌چراغ، تخت جمشید و باغ حافظیه وجود دارد.

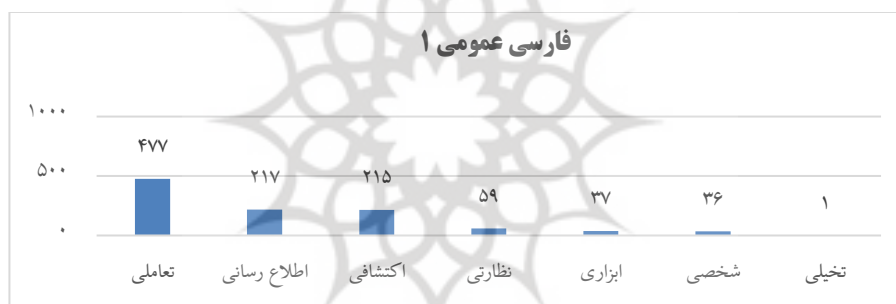
جدول ۷: فراوانی نقش‌های اطلاع‌رسانی

تعداد	کارکرد نقش‌های اطلاع‌رسانی
۴۵	اطلاع‌رسانی
۰	خبر بدی دادن
۹	آدرس دادن
۵	مشخصات ظاهری شخصی را دادن
۶	صحبت در مورد خصوصیات اخلاقی افراد
۲۶	در مورد شهر یا کشوری اطلاعات دادن
۲	حادثه‌ای را تعریف کردن
۱	دلیل ناراحتی خود را بیان کردن
۱۴	تصمیم خود را بیان کردن
۰	دلیل پرخطر بودن چیزی را گفتن
۵۸	ساعت و تاریخ رویدادی را بیان کردن
۳	قیمت چیزی را گفتن
۰	خبر غیر منتظره دادن
۴۸	جواب برای رفع ابهام
۲۱۷	مجموع

۸-۱-۴. میزان به کارگیری نقش‌ها براساس اولویت

جدول ۸: میزان به کارگیری نقش‌ها براساس اولویت در کتاب «فارسی عمومی ۱»

اولویت	نوع نقش	تعداد	درصد
۱	تعاملی	۴۷۷	۴۵.۸٪
۲	اطلاع‌رسانی	۲۱۷	۲۰.۸٪
۳	اکتشافی	۲۱۵	۲۰.۶٪
۴	نظارتی	۵۹	۵.۷٪
۵	ابزاری	۳۷	۳.۶٪
۶	شخصی	۳۶	۳.۵٪
۷	تخیلی	۱	۰.۱٪
مجموع		۱۰۴۲	۱۰۰٪

نمودار ۱: فراوانی نقش‌های به کار رفته در کتاب «فارسی عمومی ۱»

۲-۴. بررسی کتاب «فارسی عمومی ۲»

کتاب «فارسی عمومی ۲» نیز شامل بیست درس است، اما در دو مورد با کتاب «فارسی عمومی ۱» تفاوت دارد؛ یکی آنکه از گفتگوها حذف و به جای آن بخش «بحث آزاد» افزوده شده و دیگر آنکه از متن‌های مربوط به خواندن نیز حذف شده است.

در کتاب «فارسی عمومی ۲» نقش تعاملی با ۴۵۸ مورد بیشترین فراوانی را دارد و تأکید اصلی کتاب بر تعامل و ارتباط است. پس از آن، نقش اکتشافی با ۲۷۴ مورد در جایگاه دوم می‌باشد که بر فرایند یادگیری و کشف تأکید دارد. نقش‌های شخصی (۱۹۴ مورد) و اطلاع‌رسانی (۱۵۶ مورد) در مراتب بعدی قرار دارند که به جنبه‌های فردی و ارائه اطلاعات

می‌پردازند. نقش ابزاری با ۱۲۰ مورد و نیز نقش نظارتی با ۸۴ مورد در اولویت‌های پایین‌تر هستند. در نهایت نقش تخیلی با تنها ۲۹ مورد کمترین سهم را دارد و نشان‌دهنده توجه محدود به نقش‌های تخیلی در این کتاب است.

در ادامه نقش‌های به‌کاررفته در کتاب «فارسی عمومی ۲» به‌صورت جدول ارائه می‌شود.

۱-۲-۴. نقش‌های ابزاری

جدول ۹: فراوانی نقش‌های ابزاری در کتاب «فارسی عمومی ۲»

تعداد	کارکرد نقش‌های ابزاری
۴۸	درخواست کردن
۳۵	پذیرفتن درخواست
۱۳	رد درخواست
۱۱	اجازه گرفتن
۳	قرض گرفتن
۱۲۰	مجموع

۲-۲-۴. نقش نظارتی

جدول ۱۰: فراوانی نقش‌های نظارتی در کتاب «فارسی عمومی ۲»

تعداد	کارکرد نقش‌های نظارتی
۲۹	دستور دادن
۳۸	تذکر و هشدار دادن
	مجموع

۳-۲-۴. نقش تعاملی

جدول ۱۱: فراوانی نقش‌های تعاملی در کتاب «فارسی عمومی ۲»

تعداد	کارکرد نقش‌های تعاملی
۴۶	سلام و احوال‌پرسی کردن
۸	خداحافظی کردن

تعداد	کارکرد نقش‌های تعاملی
۴۱	تشکر و قدردانی کردن
۶۸	دعوت کردن
۳۰	پذیرفتن دعوت
۳۵	نپذیرفتن دعوت
۳	بیان آرزو
۸	دلداری دادن
۹	گله و شکایت کردن
۶	سلام کسی را رساندن
۲۳	معرفی کردن اشخاص
۴۵	عذرخواهی کردن
۹	اجازه گرفتن
۶۳	پیشنهاد کردن
۳۷	پذیرفتن پیشنهاد
۲۶	نپذیرفتن پیشنهاد
۱۴	تشویق کردن
۵۵	جواب مؤدبانه دادن
۰	قول دادن و قول گرفتن
۱۲	سرزنش کردن
۱۳	تعارف کردن
۳۷	تبریک و تسلیت گفتن
۴۵۸	مجموع

۴-۲-۴. نقش شخصی

جدول ۱۲: فراوانی نقش‌های شخصی در کتاب «فارسی عمومی ۲»

تعداد	کارکرد نقش‌های شخصی
۵۵	تعجب کردن
۴۹	اظهار تأسف کردن
۴۱	اظهار رضایت و خوشحالی کردن
۱۴	اظهار نارضایتی
۴۸	بیان علایق

تعداد	کارکرد نقش‌های شخصی
۶	اظهار نگرانی کردن
۱۱	همدردی کردن
۱۹۴	مجموع

۵-۲-۴. نقش تخیلی

جدول ۱۳: فراوانی نقش‌های شخصی در کتاب «فارسی عمومی ۲»

تعداد	کارکرد نقش تخیلی
۰	شعر
۲۹	قصه‌پردازی
۰	تعابیر طنزی و لطیفه
۰	تعابیر عاشقانه
۲۹	مجموع

۶-۲-۴. نقش اکتشافی

جدول ۱۴: فراوانی نقش‌های اکتشافی در کتاب «فارسی عمومی ۲»

تعداد	کارکرد نقش اکتشافی
۱۱۸	سؤال پرسیدن، اطلاعات خواستن
۱۰۲	ساعت و تاریخ رویدادی را پرسیدن
۱۸	سراغ کسی را گرفتن
۹	پرسش درمورد خصوصیات اخلاقی افراد
۱۳	نظر کسی را پرسیدن
۶۳	قیمت چیزی را پرسیدن
۴	پرسش در مورد مکان
۴۴	پرسیدن آب و هوا
۶	دلیل ناراحتی کسی را پرسیدن
۳۹	پرسشی در مورد تصمیم‌ها
۲۰	متوجه نشدن مطلبی و پرسش در مورد آن
۳۸	پرسش در مورد علایق
۲۷۴	مجموع

۷-۲-۴. نقش اطلاع‌رسانی

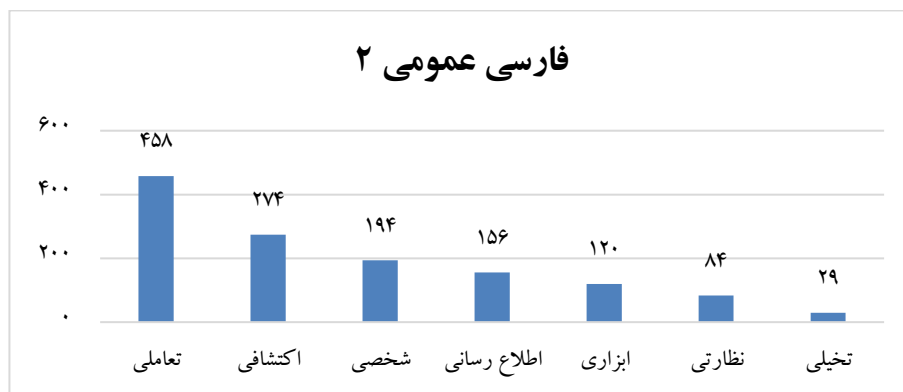
جدول ۱۵: فراوانی نقش‌های اطلاع‌رسانی در کتاب «فارسی عمومی ۲»

کارکرد	تعداد
اطلاع‌رسانی	۳۹
خبر بدی دادن	۱۵
آدرس دادن	۷
مشخصات ظاهری شخصی را دادن	۱۱
صحبت در مورد خصوصیات اخلاقی افراد	۲۳
در مورد شهر یا کشوری اطلاعات دادن	۱۳
حادثه‌ای را تعریف کردن	۴۴
دلیل ناراحتی خود را بیان کردن	۷
تصمیم خود را بیان کردن	۳۸
دلیل پرخطر بودن چیزی را گفتن	۰
ساعت و تاریخ رویدادی را بیان کردن	۱۸
قیمت چیزی را گفتن	۴
خبر غیر منتظره دادن	۱۵
جواب برای رفع ابهام	۱۸
مجموع	۱۵۳

۸-۲-۴. میزان به کارگیری نقش‌ها براساس اولویت

جدول ۱۶: میزان به کارگیری نقش‌ها براساس اولویت در کتاب «فارسی عمومی ۲»

اولویت	نوع نقش	تعداد	درصد
۱	تعاملی	۴۵۸	٪۳۴.۹
۲	اکتشافی	۲۷۴	٪۲۰.۹
۳	شخصی	۱۹۴	٪۱۴.۸
۴	اطلاع‌رسانی	۱۵۳	٪۱۱.۷
۵	ابزاری	۱۲۰	٪۹.۱
۶	نظارتی	۸۴	٪۶.۴
۷	تخیلی	۲۹	٪۲.۲
مجموع		۱۳۱۲	۱۰۰٪

نمودار ۲: فراوانی نقش‌های به کار رفته در کتاب «فارسی عمومی ۲»

۳-۴. بررسی کتاب «فارسی عمومی ۳»

کتاب «فارسی عمومی ۳» نیز برای سطح پیشرفته تدوین شده و همانند دو کتاب دیگر در قالب بیست درس طراحی شده است، اما ساختار آن همانند کتاب «فارسی عمومی ۲» می‌باشد که شامل مهارت شنیدن، گفتگو و بحث آزاد، خواندن، دستور و تمرین نوشتاری است.

در کتاب «فارسی عمومی ۳» همچنان نقش تعاملی با ۶۶۰ مورد بیشترین فراوانی را داشته، و بیانگر تأکید بالای این کتاب بر تعامل و ارتباط میان کاربران است. نقش اکتشافی با ۵۵۲ مورد در رتبه دوم قرار دارد و در آن به فرایند کشف و یادگیری توجه ویژه‌ای شده است. نقش‌های اطلاع‌رسانی و شخصی به ترتیب با ۳۷۸ و ۳۳۳ مورد در جایگاه‌های بعدی قرار دارند و بر ارائه اطلاعات و توجه به ابعاد فردی متمرکز هستند. نقش‌های ابزاری با ۲۰۳ مورد و نظارتی با ۱۱۴ مورد سهم کمتری دارند؛ در نهایت همچنان نقش تخیلی با کمترین سهم و تعداد ۳۸ مورد نشان‌دهنده کم‌توجهی به آن در این کتاب است.

جدول‌های نقش‌های هفت‌گانه به صورت زیر است:

۳-۴.۱. نقش ابزاری

جدول ۱۷: فراوانی نقش‌های ابزاری در کتاب «فارسی عمومی ۳»

کارکرد	تعداد
درخواست کردن	۸۹

تعداد	کارکرد
۶۳	پذیرفتن درخواست
۲۶	رد درخواست
۱۶	اجازه گرفتن
۹	قرض گرفتن
۲۰۳	مجموع

۲-۳-۴. نقش نظارتی

جدول ۱۸: فراوانی نقش‌های نظارتی در کتاب «فارسی عمومی ۳»

تعداد	کارکرد
۵۶	دستور دادن
۵۸	تذکر و هشدار دادن
۱۱۴	مجموع

۳-۳-۴. نقش تعاملی

جدول ۱۹: فراوانی نقش‌های تعاملی در کتاب «فارسی عمومی ۳»

تعداد	کارکرد
۳۳	سلام و احوال‌پرسی کردن
۱۶	خداحافظی کردن
۴۹	تشکر و قدردانی کردن
۲۵	دعوت کردن
۱۹	پذیرفتن دعوت
۶	نپذیرفتن دعوت
۵۳	بیان آرزو
۳۹	دل‌داری دادن
۹	گله و شکایت کردن
۱۹	سلام کسی را رساندن
۳۳	معرفی کردن اشخاص
۱۹	عذرخواهی کردن
۱۴	اجازه گرفتن
۹۲	پیشنهاد کردن

تعداد	کارکرد
۴۸	پذیرفتن پیشنهاد
۲۶	نپذیرفتن پیشنهاد
۱۷	تشویق کردن
۸۲	جواب مؤدبانه دادن
۹	قول دادن و قول گرفتن
۱۹	سرزنش کردن
۲۹	تعارف کردن
۳۷	تبریک و تسلیت گفتن
۶۶۰	مجموع

۴-۳-۴. نقش شخصی

جدول ۲۰: فراوانی نقش‌های شخصی در کتاب «فارسی عمومی ۳»

تعداد	کارکرد
۳۹	تعجب کردن
۳۷	اظهار تأسف کردن
۶۳	اظهار رضایت و خوشحالی کردن
۳۳	اظهار نارضایتی
۹۶	بیان علایق
۳۹	اظهار نگرانی کردن
۳۴	همدردی کردن
۳۳۳	مجموع

۴-۳-۵. نقش تخیلی

جدول ۲۱: فراوانی نقش‌های تخیلی در کتاب «فارسی عمومی ۳»

تعداد	کارکرد
۷	شعر
۱۹	قصه‌پردازی
۱۱	تعبیر طنزی
۱	تعبیر عاشقانه
۳۸	مجموع

۶-۳-۴. نقش اکتشافی

جدول ۲۲: فراوانی نقش‌های اکتشافی در کتاب «فارسی عمومی ۳»

تعداد	کارکرد
۱۱۸	سؤال پرسیدن، اطلاعات خواستن
۱۰۲	ساعت و تاریخ رویدادی را پرسیدن
۱۸	سراغ کسی را گرفتن
۹	پرسش درمورد خصوصیات اخلاقی افراد
۱۳	نظر کسی را پرسیدن
۶۳	قیمت چیزی را پرسیدن
۴	پرسش در مورد مکان
۴۴	پرسیدن آب و هوا
۶	دلیل ناراحتی کسی را پرسیدن
۳۹	پرسشی در مورد تصمیمات
۲۰	متوجه نشدن مطلبی و پرسش در مورد آن
۳۸	پرسش در مورد علایق
۲۷۴	مجموع

۷-۳-۴. نقش اطلاع‌رسانی

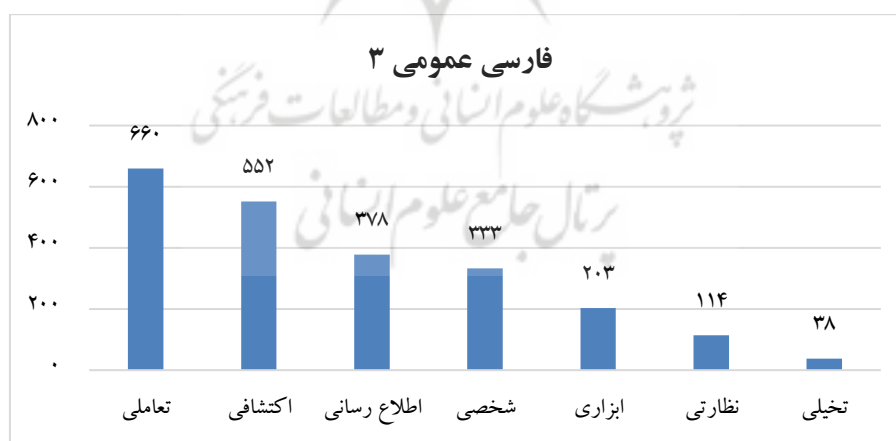
جدول ۲۳: فراوانی نقش‌های اطلاع‌رسانی در کتاب «فارسی عمومی ۳»

تعداد	کارکرد اطلاع‌رسانی
۳۹	اطلاع‌رسانی
۱۹	خبر بدی دادن
۰	آدرس دادن
۱۸	مشخصات ظاهری شخصی را دادن
۳۸	صحبت در مورد خصوصیات اخلاقی افراد
۶۸	در مورد شهر یا کشوری اطلاعات دادن
۳۸	حادثه‌ای را تعریف کردن
۲۲	دلیل ناراحتی خود را بیان کردن
۳۶	تصمیم خود را بیان کردن
۱۳	دلیل پرخطر بودن چیزی را گفتن
۱۸	ساعت و تاریخ رویدادی را بیان کردن

کارکرد اطلاع رسانی	تعداد
قیمت چیزی را گفتن	۳
خبر غیر منتظره دادن	۹
جواب برای رفع ابهام	۵۷
مجموع	۳۷۸

۸-۳-۴. میزان به کارگیری نقش‌ها براساس اولویت
جدول ۲۴: میزان به کارگیری نقش‌ها براساس اولویت در کتاب «فارسی عمومی ۳»

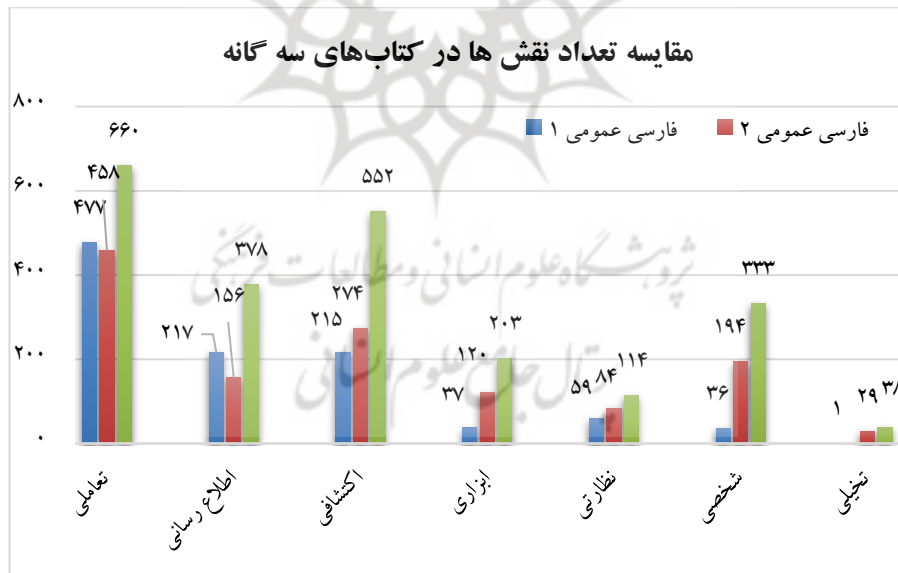
اولویت	نوع نقش	تعداد	درصد
۱	تعاملی	۶۶۰	۲۸.۹۷٪
۲	اکتشافی	۵۵۲	۲۴.۲۳٪
۳	شخصی	۳۷۸	۱۶.۵۹٪
۴	اطلاع‌رسانی	۳۳۳	۱۴.۶۱٪
۵	ابزاری	۲۰۳	۸.۹۱٪
۶	نظارتی	۱۱۴	۵.۰۳٪
۷	تخیلی	۳۸	۱.۶۶٪
مجموع		۲۲۷۸	۱۰۰٪

نمودار ۳: فراوانی نقش‌های به کار رفته در کتاب «فارسی عمومی ۲»

۴-۴. مقایسه تعداد نقش‌ها در کتاب‌های سه‌گانه فارسی عمومی

نقش تعاملی در هر سه کتاب بیشترین فراوانی را دارد که نشان‌دهنده اهمیت تعامل در این مجموعه است؛ به‌ویژه در کتاب «فارسی عمومی ۳» که با ۶۶۰ مورد به اوج خود رسیده است. نقش اکتشافی نیز در هر سه کتاب جایگاه دوم را دارد و در کتاب «فارسی عمومی ۳» بیشترین رشد (۵۵۲ مورد) را نشان می‌دهد. نقش اطلاع‌رسانی در طول این سه کتاب روندی کاهشی دارد و از ۲۱۷ مورد در کتاب اول به ۱۵۶ مورد در کتاب دوم و ۳۷۸ مورد در کتاب سوم می‌رسد. نقش‌های شخصی و ابزاری نیز در کتاب سوم افزایش چشمگیری دارند، به‌ویژه نقش شخصی که در این کتاب به ۳۳۳ مورد رسیده است؛ در مقابل نقش‌های نظارتی و تخیلی همچنان کمترین سهم را در هر سه کتاب دارند، اما نقش تخیلی در کتاب سوم اندکی افزایش یافته و به ۳۸ مورد رسیده است. این توزیع نشان‌دهنده تغییرات در اولویت‌بندی نقش‌ها در این مجموعه کتاب‌هاست. به جهت ارائه تصویری روشن‌تر و مقایسه بهتر تعداد نقش‌ها در کتاب‌های سه‌گانه نمودار مقایسه‌ای زیر آورده می‌شود.

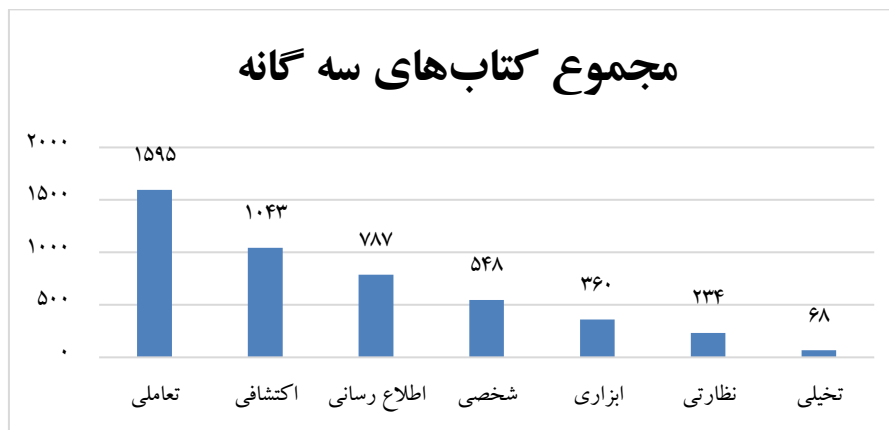
نمودار ۴: مقایسه تعداد نقش‌های هفت‌گانه در کتاب‌های سه‌گانه

۵-۴. آمار مجموع نقش‌ها در کتاب‌های سه‌گانه فارسی عمومی

سه کتاب «فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳» تأکید عمده‌ای بر نقش تعاملی با تعداد ۱۵۹۵ مورد دارد که نشان‌دهنده اولویت این کتاب‌ها در تقویت تعامل و ارتباط میان دانشجویان است. نقش اکتشافی با ۱۰۴۳ مورد، در رتبه دوم قرار گرفته و بر اهمیت فرایند یادگیری فعال و کشف در آموزش تأکید دارد. نقش اطلاع‌رسانی با ۷۸۷ مورد، جایگاه سوم را به خود اختصاص داده و مشخص می‌کند که بخشی از محتوای این کتاب‌ها نیز به ارائه اطلاعات و دانش اختصاص دارد. نقش شخصیا ۵۴۸ مورد به ابعاد فردی و ایجاد فضایی برای بیان عقاید و اندیشه‌های شخصی پرداخته است. نقش ابزاری با ۳۶۰ مورد بر کارکردهای عملی و کاربردی زبان تمرکز کرده، در حالی که نقش نظارتی با ۲۳۴ مورد، به جنبه‌های مدیریت و سازماندهی فرآیندهای آموزشی توجه کمتری نشان داده است. در نهایت، نقش تخیلی با ۶۸ مورد، کمترین سهم را داشته و بیانگر توجه محدود به آن در این کتاب‌ها است. این توزیع نشان‌دهنده تمرکز اصلی این سه‌گانه بر تقویت یادگیری مشارکتی و عمیق، در کنار ارائه اطلاعات و پرداختن به جنبه‌های شخصی زبان‌آموزی است، اما جنبه‌های خلاقانه و نظارتی در اولویت کمتری قرار گرفته‌اند. جدول و نمودار آن در زیر قابل مشاهده است.

جدول ۲۵: میزان به‌کارگیری نقش‌ها براساس اولویت در کتاب فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳

اولویت	نوع نقش	تعداد	درصد
۱	تعاملی	۱۵۹۵	۳۴.۴٪
۲	اکتشافی	۱۰۴۳	۲۲.۵٪
۳	شخصی	۷۸۷	۱۷.۰٪
۴	اطلاع‌رسانی	۵۴۸	۱۱.۸٪
۵	ابزاری	۳۶۰	۷.۸٪
۶	نظارتی	۲۳۴	۵.۰٪
۷	تخیلی	۶۸	۱.۵٪
	مجموع	۴۶۳۵	۱۰۰٪

نمودار ۵: فراوانی نقش‌های به کار رفته در کتاب‌های فارسی عمومی ۱، ۲ و ۳

نتیجه

تدوین متون آموزشی بخش بسیار مهم آموزش است که باید بنابر رویکردها و روش‌های علمی و متناسب با نیاز هر مرکز طراحی شود. کتاب‌های آموزش زبان فارسی پارسا در بسیاری از مراکز داخلی و خارجی آموزش زبان فارسی در حال استفاده است؛ بدین جهت بررسی و ارزیابی آن در زمینه‌های مختلف اهمیت بسزایی دارد. در پژوهش حاضر نقش‌های هفت گانه هلیدی در کتاب‌های سه گانه فارسی عمومی از مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی پارسا بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که کتاب‌های فارسی عمومی نقش محوری در مجموعه کتاب‌های پارسا دارند و هر چهار مهارت زبانی در آنها آموزش داده می‌شود. این کتاب‌ها به جهت داشتن رویکرد ارتباطی و تکلیف‌محور توجه فراوانی به نقش‌های اجتماعی زبان داشته‌اند. تعداد ۴۶۳۵ نقش اجتماعی به صورت مجموعه‌ای در کتاب‌های سه گانه فارسی عمومی مشاهده شد که در این میان تعداد ۱۵۹۵ عدد به نقش‌های تعاملی، ۱۰۴۳ نقش‌های اکتشافی، ۷۸۷ نقش‌های اطلاع‌رسانی، ۵۴۸ نقش‌های شخصی، ۳۶۰ نقش‌های ابزاری، ۲۳۴ نقش‌های نظارتی و ۶۸ مورد به نقش‌های تخیلی اختصاص یافته است. نقش‌های تعاملی بیشترین تعداد را دارند که نشان‌دهنده توجه ویژه این کتاب‌ها به آموزش مباحث ارتباطی است؛ در مقابل کمترین توجه به نقش‌های تخیلی شده است. در کتاب «فارسی عمومی ۳»،

همه نقش‌های هفت گانه رشد صعودی قابل توجهی دارند که این رشد با افزایش سطح زبانی زبان‌آموزان هماهنگ است. به عبارت دیگر با بالاتر رفتن سطح زبان‌آموزان می‌توان تعداد نقش‌های بیشتری را در یک گفتگو مشاهده کرد. البته در کتاب دوم تعداد نقش‌های تعاملی و اطلاع‌رسانی نسبت به کتاب اول کمی کاهش یافته است. با توجه به داده‌های به‌دست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که کتاب‌های فارسی عمومی به خوبی می‌توانند نیازهای ارتباطی زبان‌آموزان را برطرف کنند، اما باید به این نکته توجه داشت که جامعه‌المصطفی مرکزی است که در آن زبان‌آموزان با اهداف دانشگاهی به یادگیری زبان مشغول هستند و می‌بایست متناسب با نیازهای دانشگاهی نقش‌های اجتماعی موردنیاز آنان شناسایی شود و با یک سیر منطقی در سطوح مختلف آموزش داده شود.

تعارض منافع: طبق گفته نویسندگان، پژوهش حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

- تبریزمنش، معصومه. (۱۳۸۷). بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم آموزش زبان فارسی از منظر فرانش تجریری براساس چارچوب نظری دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی. به راهنمایی محمد دبیرمقدم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان‌شناسی. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی.
- چستن، کت. (۱۹۸۹). گسترش مهارت‌های آموزش زبان دوم (تئوری و عملی). ترجمه محمود نورمحمدی. تهران: رهنما.
- رضاخانی، فرشته. (۱۳۸۵). بررسی مجموعه فارسی بیاموزیم (آموزش زبان فارسی) از منظر فرانش بینافردی براساس چارچوب نظری دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی. به راهنمایی محمد دبیرمقدم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان‌شناسی. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه شهید بهشتی.
- ژرمن، کلود. (۱۹۹۱). رویکرد ارتباطی در آموزش زبان. ترجمه روح‌الله رحمتیان. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- غفاری‌مهر، مهرخ. (۱۳۸۳). بررسی دو مجموعه آموزشی آفا و فارسی بیاموزیم از دیدگاه نقش‌گرایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی.
- فریمن، د. لارسن (۱۳۸۴). اصول و فنون آموزش زبان. ترجمه منصور فهیم و مستانه حقانی. تهران: رهنما.
- قاضی‌زاده، خلیل؛ قنسولی، بهزاد (۱۳۸۹). «بررسی گونه کاربردی زبان نوشتاری در وسایل نقلیه برون‌شهری براساس نظریه نقش‌های هفت‌گانه زبان از دیدگاه هلیدی». مجله مطالعات زبان و ترجمه. شماره اول. صص: ۱۱۱-۱۲۵.
- کولی‌وندی، احمد؛ فاطمی‌منش، علی؛ پورمند، علی. (۱۴۰۲). پارسا فارسی عمومی. جلد اول، دوم و سوم. قم: مرکز نشر جامعه‌المصطفی.
- Halliday, M. (1973). Explorations in the Functions of Language. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1964). "Comparison and translation". In M. A. K. Halliday, M. McIntosh and P. Stevens (Eds.), The linguistic sciences and language teaching. London: Longman.

- Jacobson, E., Degener, S. & Purcell- Gates, V. (2003). Creating Authentic Materials and Activities for the Adult Literacy Classroom: A Handbook for Ppractitioners. New York: (NCSALL).
- Johnson, K. (1981). Communication in the Classroom: Applications and Methods for a Communicative Approach. Harlow: Longman.
- Rivers, W. M. (1981). Teaching Foreign Language Skills (2nd ed.). Chicago: The University of Chicago Press.

